

VETOOPINIONEN

Sören Holmberg

Frågan om det skall finnas ett kommunalt veto när det gäller var kärnkraftens avfall skall slutförvaras är än så länge föga uppmärksammas. De flesta partier och intressegrupper har inte tagit ställning och någon debatt i massmedierna förekommer inte.

Frågan sover. Kanske för evigt. Den blir aldrig en politiserad stridsfråga. Eller är det en törnrosasömn i väntan på en väckande prins som sätter frågan i centrum på den politiska dagordningen? En sådan prins har svårt att lyckas idag. Frågan är inte aktuell. Möjligheterna att lyckas kommer att vara mycket bättre när vi i en framtid skall besluta var i Sverige det högaktiva avfallet från kärnkraftverken skall slutplaceras. Och det kan dröja länge än, tio femton år eller kanske längre.

Opinionen i vetofrågan är m a o inte särskilt dagspolitiskt intressant. Den spelade ingen roll i 1988 års val och kommer förmodligen inte att spela någon roll i 1991 års val heller. Forskningsmässigt sett är dock läget annorlunda. Det förhållandet att vetoopinionen ännu så länge är förhållandevis jungfruligt opåverkad av partiernas, massmediernas och andra opinionsbildares insatser gör den speciellt intressant att studera. Det är nästan som en experimentell situation. Vi har en möjlighet att studera opinionsläget innan det hela eventuellt exploderar och vetofrågan blir en het politiskt stridsfråga.

Resultaten i den följande serien av tabeller kan alltså ses som utfallen av ett antal föremätningar i ett experiment. Materialet kommer från SOM-studien 1987 och från en speciell telefonintervjuundersökning som Kärnavfallsprojektet vid statsvetenskapliga institutionen i Göteborg genomförde i samarbete med statistiska centralbyrån i maj 1987. Resultaten detaljkommenteras inte. Tabellerna är lättpenetrerade utan handledning. Några korta påpekanden kan kanske vara nyttiga dock.

Vetooopinionen är mycket stabil med cirka 75 procent för veto och 25 procent emot (bland dem som har en åsikt). Hur stor andel av människorna som har en åsikt varierar beroende på vilken frågeteknik som utnyttjas (se tabell 1). Man skulle kanske tro att åsikterna i vetofrågan skulle vara flyktiga och föga stabila med tanke på att frågan är ny och knappt diskuterad. Men så tycks inte vara fallet. Åsiktsstabiliteten är även stor i panelstudier. I kärnavfallsprojektets telefonpanel i maj-november 1987 hade en klar majoritet av undersökningspersonerna (71 procent) åsikter om vetot vid båda mätstillfällena och de allra flesta hade samma åsikt (84 procent).

Åsikterna om det kommunala vetot varierar förhållandevis klart mellan olika socioekonomiska grupper (se tabell 2). Kvinnor och yngre människor är mer positiva till vetot än män och äldre personer. Yrkesmässigt sett är jordbrukare, studerande och tjänstemän i mellanställning mest för vetot medan speciellt högre tjänstemän är mer skeptiska. Några större regionala skillnader existerar inte. Men stödet för det kommunala vetot är något större i Norrland än i södra Sverige, framförallt i Skåne och Blekinge.

Vetooopinion har redan förhållandevis klara politiska kopplingar, trots frånvaron av opinions-

bildning (se tabell 3). Politiskt intresserade människor tenderar att vara något mindre positiva till kommunalt veto än människor med mindre politiskt intresse. Partipolitiskt är det anhängare till centerpartiet, vpk, kds och miljöpartiet som är mest för vetot medan framförallt moderata väljare är mer tveksamma. Men även bland moderaterna övervägde ja till vetot (42 procent) över nej (30 procent). På vänster-högerskalan var människor till höger något mindre positiva till vetot än människor till vänster men skillnaderna var mycket små. Vänster-högerideologin tycks inte spela någon större roll när det gäller hur vetoåsikterna struktureras.

Resultaten i tabell 4 visar vad som däremot verkligen spelar en stor roll för vetoopinionen. Det är åsikterna om kärnkraftens framtid i Sverige. Människor som vill utveckla kärnkraften snabbt är klart mer positiva till det kommunala vetot än människor som vill utveckla kärnkraften långsammare medan det bland personer som vill använda kärnkraften, inte utveckla den, är mer stöd för ett nej till vetot (39 procent) än för ett ja (38 procent). Vetoopinionen är också mycket klart kopplad till människors riskbedömningar när det gäller avfallshanteringen. Stödet för det kommunala vetot är starkt bland människor som tycker att risken är mycket stor "att vi i Sverige inte kan hantera och slutförvara kärnkraftens avfall på ett säkert sätt" (70 procent ja till veto mot 7 procent nej). Bland människor som ser små risker förknippade med avfallshanteringen är däremot opinionsläget jämnare med 37 procent för vetot och 35 procent emot.

Resultaten i figur 1 och 2, slutligen, visar att vetoopinionen har en viss informationskoppling. Sambandet är inte speciellt starkt men återfinns både när det gäller partipolitiska och sakliga kunskaper i kärnkraftsfrågan. Människor med mer kärnkraftskunskaper är mer negativa till det kommunala vetot än människor med mindre kunskaper. Härav skall dock inte slutsatsen dras att vetoopinionen enbart eller ens huvudsakligen är ett informationsproblem. Sambanden kommer med all säkerhet att visa sig vara mer komplicerade än så om det bränner till i framtiden, precis som de visade sig vara när det gällde kärnkraftsopinionen på 1970-talet.

Tabell 1 Kommunalt veto i kärnkraftens avfallsfråga - 4 mätningar 1986 och 1987 (procent)

Fråga: "Riksdagen har bestämt att kärnkraftens avfall skall slutförvaras på en plats i Sverige som bedöms vara säker och lämplig. Tycker Du att den kommun som väljs som slutförvaringsplats skall ha rätt att säga nej, s k kommunalt veto, eller skall kommunalt veto inte finnas i avfallsfrågan?"

	ja till kommunalt veto	nej till kommunalt veto	ingen bestämd åsikt, vet ej	procent	Åsikt om vetot bland dem med uttalade åsikter		
					ja till vetot	nej till vetot	summa procent
SOM*86	71	25	4	100	74	26	100
SOM*87	54	18	28	100	75	25	100
PSU maj 87	63	19	18	100	77	23	100
PSU nov 87	59	22	19	100	73	27	100

Ann: SOM-studierna bygger på enkätundersökningar medan PSU-mätningarna grundas på telefonintervjuer. Vetofrågan i SOM*86 innehöll inget explicit vet ej-alternativ ("ingen bestämd åsikt"). I SOM*87 och i PSU-mätningarna fanns svarsalternativet "ingen bestämd åsikt" med.

Tabell 2 Kommunalt veto i avfallsfrågan efter kön, ålder, yrke och region senhösten 1987 (procent)

	ja till kom- munalt veto	nej till kom- munalt veto	ingen bestämd åsikt	summa procent	opinionsbalans andel ja minus andel nej
Kön					
man	48	25	27	100	+23
kvinna	59	11	30	100	+48
Ålder					
15-30	60	13	27	100	+47
31-60	55	18	27	100	+37
61-75	44	22	34	100	+22
Yrke					
industriarbetare	57	12	31	100	+45
övriga arbetare	58	13	29	100	+45
lägre tjänstemän	56	15	29	100	+41
mellantjänstemän	61	19	20	100	+42
högre tjänstemän	40	32	28	100	+ 8
småföretagare	56	23	21	100	+ 3
jordbrukare	71	7	22	100	+64
studerande	63	14	23	100	+49
Region					
Stockholms stad och län	55	21	24	100	+34
Östra mellansverige	55	18	27	100	+37
Småland	48	16	36	100	+32
Skåne och Blekinge	43	21	36	100	+22
Västssverige	53	16	31	100	+37
Norra mellansverige	60	13	27	100	+47
Mellersta Norrland	57	20	23	100	+37
Övre Norrland	71	12	17	100	+59
Samtliga	54	18	28	100	+36

Anm: Yrkesindelningen bygger på en klassificering som brukar användas i valundersökningarna. Pensionärer och övriga ej förvärvsarbetande är ej medtagna i yrkesanalysen. Regionindelningen har hämtats från en indelning som SCB utnyttjar i sina PSU-studier. Resultaten bygger på SOM-undersökningen 1987.

Tabell 3 Åsikter om kommunalt veto i avfallsfrågan efter politiskt intresse, partisympati och subjektiv vänster-högerposition (procent)

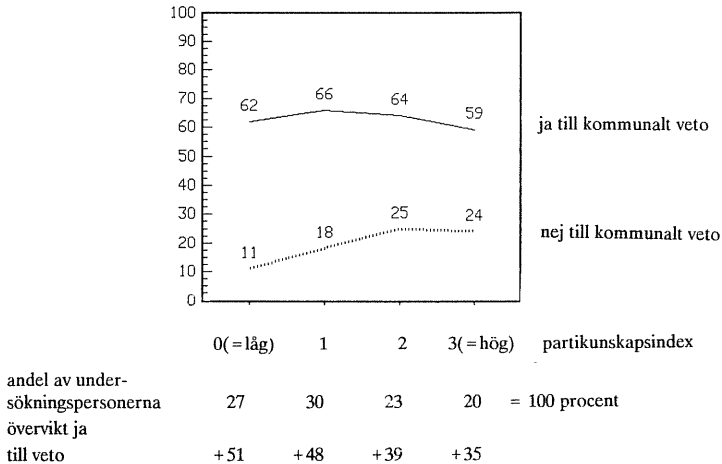
	ja till kommunalt veto	nej till kommunalt veto	ingen bestämd åsikt	summa procent	opinionsbalans
Subjektivt politiskt intresse					
mycket intresserad	51	29	20	100	+22
ganska intresserad	50	21	29	100	+29
inte särskilt intresserad	59	12	29	100	+47
inte alls intresserad	58	10	32	100	+48
Partisympati					
vpk	66	12	22	100	+54
s	53	17	30	100	+36
c	70	6	24	100	+64
fp	51	21	28	100	+30
m	42	30	28	100	+12
kds	61	3	36	100	+58
mp	67	12	21	100	+55
Subjektiv vänster-högerposition					
klart till vänster	51	19	30	100	+32
något till vänster	55	13	32	100	+42
varken till vänster eller till höger	57	16	27	100	+41
något till höger	53	22	25	100	+31
klart till höger	50	24	26	100	+26

Tabell 4 Inställning till kärnkraft och slutförvaring har ett samband med åsikten om kommunalt veto i avfallsfrågan (procent)

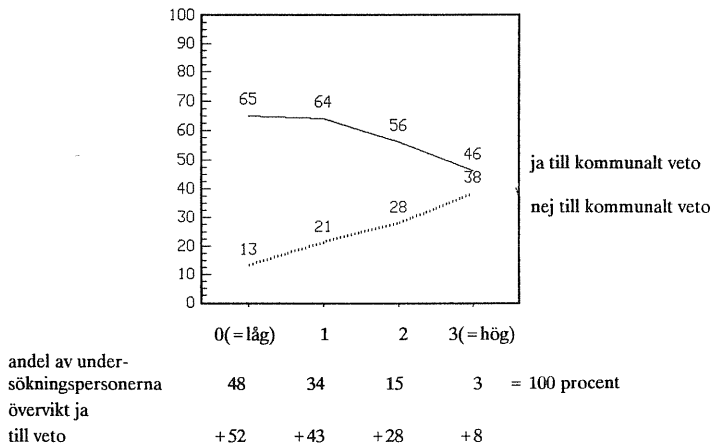
	ja till kommunalt veto	nej till kommunalt veto	ingen bestämd åsikt	summa procent	opinionsbalans
Avvecklingstid					
avveckla omedelbart	72	5	23	100	+67
avveckla snabbare	79	5	16	100	+74
avveckla till år 2010	57	14	29	100	+43
avveckla långsammare	46	25	29	100	+21
använd, avveckla ej	38	39	23	100	- 1
Slutförvaringsåsikt					
definitiv slutförvaring	64	15	21	100	+49
slutförvaring med kontrollmöjligheter	51	32	17	100	+19
Risken att vi i Sverige inte kan hantera och slutförvara kärnkraftens avfall på ett säkert sätt					
mycket liten	37	35	28	100	+ 2
mittemellan	51	19	30	100	+32
mycket stor	70	7	23	100	+63

Anm: Avvecklings- och slutförvaringsfrågorna (fråga 24 respektive fråga 27) presenteras i bilagan. Riskfråga (fråga 25 i bilagan) kunde besvaras på en 10-gradig skala där 1-3 klassificerades som mycket liten risk, 4-7 som mittemellan och 8-10 som mycket stor risk. Resultaten i tabellerna 3 och 4 kommer från SOM*87.

Figur 1 Åsikter om det kommunala vetot i kärnkraftens avfallsfråga bland människor med olika grader av kunskap om partiernas kärnkraftspolitik (procent)

Figur 2 Åsikter om det kommunala vetot i kärnkraftens avfallsfråga bland människor med olika grader av sakkunskap om kärnkraften (procent)

Anm: Analysen i figur 1 och 2 bygger på en telefonintervjustudie i maj 1987 (PSU, 2433 personer). "Ingen bestämd åsikt, vet ej" ingår i procentbasen men särredovisas inte i figurerna. Partikunskapsindexet kan variera mellan 0-3 och bygger på tre öppna frågor om vilka partier som är för att iverkliga kärnkraften snabbare än till 2010 (rätt svar: något parti av c, kds, vpk eller mp, nämnt, inget annat parti nämnt), vilka partier som är för en iverkling till år 2010 (rätt svar: något parti av s eller fp nämnt, inget annat parti nämnt) och vilket eller vilka partier som är emot en iverkling till 2010 (rätt svar: m, inget annat parti nämnt). Sakkunskapsindexet kan också variera mellan 0-3 och bygger på tre kunskapsfrågor; en om var någonstans i Sverige kärnkraftsverk finns (rätt svar: minst tre orter korrekt nämnda), en om kärnkraftens andel i den el vi använder i Sverige (rätt svar: 40-60 procent) och en om var en anläggning för slutförvaring av låg- och medelaktivt kärnavfall byggs i Sverige (rätt svar: Forsmark).

